

Adam Dziurok

**„Ignorować Wyszyńskiego.
My go przeżyjemy i zwyciężymy”.
Notatka z wykładu wicedyrektora
Departamentu IV MSW
płk. Zenona Gorońskiego
z kwietnia 1969 r.**

Po milenijnej konfrontacji w 1966 r. w następnych kilku latach napięcie w stosunkach państwo – Kościół nieco osłabło. Nie oznaczało to jednak odejścia od zasadniczego kursu władz komunistycznych w sprawach wyznaniowych. Jak w styczniu 1969 r. zauważył wiceminister spraw wewnętrznych Franciszek Szlachcic: „Trzeba rozróżnić politykę od ideologii. W polityce są możliwe okresowe odprężenia, jak obecne. Ale w ideologii walka trwa i nasila się. Ideologiczne działania kleru stanowią składową część dywersji ideologicznej”¹.

Słowa te zostały wypowiedziane podczas narady w Departamencie IV MSW dotyczącej strategii działań pionu kościelnego SB oraz oceny pracy departamentu. W związku z tą naradą mjr Zygmunt Nikiel z katowickiej SB zaproponował zorganizowanie jeszcze w lutym jednodniowej narady w Wydziale IV KW MO w Katowicach z udziałem pracowników pionu IV z jednostek terenowych. Dyrektor Departamentu IV Stanisław Morawski zapowiedział, że przedstawiciele departamentu „chętnie wezmą udział w tego typu naradzie”. Poza tym spotkaniem ustalono wówczas termin kursokonferencji na ostatnie dni marca 1969 r. Odbyła się ona w Wiśle prawdopodobnie na początku kwietnia (prezentowana notatka sporządzona przez mjr. Nikla pochodzi z 11 kwietnia – dla porównania jego notatka z narady z 31 stycznia 1969 r. w Departamencie IV została sporządzona 4 lutego). Wykład wygłosił ówczesny zastępca dyrektora Departamentu IV płk Zenon Goroński².

¹ Notatka z narady w Departamencie IV MSW sporządzona przez naczelnika Wydziału IV Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w Katowicach, 4 II 1969 [w:] *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989*, red. A. Dziurok, Warszawa 2004, s. 420.

² Zenon Goroński, ur. 1924 r. w Poznaniu, od 6 II 1945 r. funkcjonariusz KW MO w Poznaniu. W marcu skierowany na kurs PPR w KM PPR w Poznaniu. Po jego ukończeniu wysłany do KP PPR w Wągrowcu (od 4 kwietnia do 30 maja) jako instruktor partyjny ds. organizacyjno-społecznych lub (jak pisał w życiorysie) zastępca sekretarza w KP PPR. Od czerwca 1945 (rozkaz personalny z 18 VI 1945 r.) do 30 VI 1950 r. funkcjonariusz WUBP w Poznaniu (jako młodszy referent i referent Sekcji 6 Wydziału I, starszy referent Sekcji 6 Wydziału IV i jedno-

Dokumenty

Zachowana notatka z wykładu jest interesującym źródłem, m.in. ze względu na specyficzną formę. W sposób skondensowany, często tylko równoważnikami zdań, odnotowano w niej najbardziej konkretne, a zarazem najistotniejsze dla notującego informacje. Były one przeznaczone dla zaufanego grona słuchaczy – funkcjonariuszy SB specjalizujących się w walce z Kościołem. Notatka dotyczy pracy polityczno-operacyjnej pionu IV SB w kontekście zmienionej sytuacji Kościoła katolickiego w Polsce. Zmiana ta miała polegać głównie na osłabieniu „głównego gracza” w dotychczasowej rozgrywce z Kościołem (czyli prymasa Wyszyńskiego) i wzmocnieniu roli Watykanu oraz episkopatu.

Przedstawiona strategia walki z Kościołem nawiązywała do rozpoznania planowanej działalności Kościoła na rok 1969. Na podstawie informacji z wydziałów IV KW MO i „danych kościelnych” Departament IV opracował i rozesał w teren „Założenia programowe dot. działalności Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 1969 r.” Opracowany 20 lutego dokument liczył 16 stron, z czego 6 stanowił załącznik ze szczegółowym terminarzem uroczystości kościelnych na 1969 r.³

Władze bezpieczeństwa, posiadając pełne rozeznanie planów „przeciwnika”, elastycznie dostosowywały do nich metody swojej pracy. Na tym etapie, kiedy „wszyscy przeciwnicy stawiają na Kościół” („kler jedyną opozycją”), według płk. Gorońskiego należało: „Ograniczyć represję, zwłaszcza wobec dołów”, a położyć nacisk na „neutralizowanie i pozyskiwanie”. Dokument potwierdza nadzieje władz na konflikt między kard. Wyszyńskim a kard. Wojtyłą („Opozycja się nie kształtuje. Brak jej przywódcy. Wojtyła zawiódł”). Przedstawia sytuację Kościoła w Polsce, eksponując wewnętrzne problemy episkopatu, trudności w relacjach między prymasem a zakonami oraz środowiskami „Więzi” i „Tygodnika Powszechnego”, w związku z działalnością „ósemek” itd.

Zarysowane pola konfliktów stały się przedmiotem pogłębionej pracy operacyjnej SB. Widać to wyraźnie w przypadku prymasa Wyszyńskiego, którego próbowano skłócić ze wszystkimi środowiskami i skompromitować wszelkimi dostępnymi środ-

częśniew kierownik Sekcji 6, p.o. kierownik Sekcji I Wydziału V, kierownik Sekcji 2 Wydziału V, p.o. zastępca naczelnika i zastępca naczelnika Wydziału V), potem w WUBP w Szczecinie (1 VII 1950 – 9 VII 1951 r. naczelnik Wydziału V), a od lipca 1951 r. na stanowiskach kierowniczych w entrali MBP/MSW (10 VII 1951 – 15 I 1953 r. zastępca naczelnika Wydziału I Departamentu I MBP, od 15 I 1953 r. naczelnik Wydziału II Departamentu XI MBP, od 15 X 1954 r. pomocnik dyrektora nauk ds. szkolenia operacyjnego Centrum Wyszczolenia MBP/KdsBP, a od 1 IX 1955 r. wicedyrektor i jednocześnie kierownik Studium Zaocznego Wyższej Szkoły Podwyższania Kwalifikacji Aktywu Kierowniczego w Warszawie, od 28 XI 1956 r. naczelnik Wydziału V Biura „T” MSW, od 15 VII 1963 r. naczelnik Wydziału IV Departamentu III MSW, zastępca dyrektora Departamentu III MSW (1 XI 1963 – 31 I 1965), zastępca dyrektora Departamentu IV MSW (1 II 1965 – 31 V 1971), kierownik Głównego Inspektoratu MSW (1 VI 1971 – 31 X 1971), dyrektor Departamentu IV MSW (1 XI 1971 – 30 XI 1974), przekazany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadry z dniem 1 XII 1975 r. Zwolniony ze służby 28 II 1975 r. W latach 1975–1979 radca Ambasady PRL w Berlinie (AIPN, 0193/4967, Akta osobowe Zenona Gorońskiego).

³ AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 056/59, t. 2, Biuletyny i materiały szkoleniowe po pionie kleru (1965–1970); Założenia programowe dot. działalności Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 1969 r., luty 1969 r., b.p.

„Ignorować Wyszyńskiego. My go przeżyjemy i zwyciężymy”...

kami⁴. Obszerny fragment wypowiedzi poświęcony został nowej polityce Watykanu wobec krajów socjalistycznych (z satysfakcją odnotowano, że „Watykan radzi Kościołowi w krajach socjalistycznych – siedźcie cicho, bo nikt wam nie pomoże”). Wypowiedzi płk. Gorońskiego dowodzą błędnego rozpoznania sytuacji społeczno-politycznej w kraju i zawierają elementy propagandy sukcesu, gdy twierdzi np., że „Wyszyński przegrał bitwę milenijną”, a „1968 r. wykazał ponownie siłę socjalizmu w Polsce”.

⁴ Zob. Kierunki działań dezintegracyjnych Departamentu IV MSW wobec kard. Stefana Wyszyńskiego, 1972 [w:] *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa...*, s. 488-492.

1969 kwiecień 11, Katowice – Notatka mjr. katowickiej SB Zygmunta Nikła z wykładu wicedyrektora Departamentu IV MSW płk. Zenona Gorońskiego na kursokonferencji dla pracowników jednostek terenowych pionu IV SB zorganizowanej na początku kwietnia 1969 r. w Wiśle

Katowice, dnia 11 IV 1969 r.

Tajne
Egz. nr 4

Notatka
z wykładu tow. płk. Gorońskiego
na kursokonferencji w Wiśle

Problematyki Kościoła w Polsce nie można już sprowadzać do kard. Wyszyńskiego. Zmieniły się układy. Trzeba mówić o Watykanie, Wyszyńskim i episkopacie. Wyszyński przegrał bitwę^a milenijną. Jego teza o trzepaniu polskiego dywanu (socjalizmu) nie potwierdziła się. Kard. Wojtyła mądrzejszy od Wyszyńskiego. Ale zawiódł nadzieje. Stawia na swą młodość – 46 lat¹, podczas gdy Wyszyński ma 69 lat.

Praca polityczno-operacyjna pionu IV ma nadal istotne znaczenie z uwagi na rolę i siłę Kościoła. Wszyscy przeciwnicy stawiają na Kościół. 54 tys. duchownych, w tym 27 tys. zakonnic – to oficerowie². Przekształcenie Kościoła w nowoczesną, masową opozycję. W walce z nią represje, zwłaszcza masowe, nie wystarczą. Nawet gdy jest za co represjonować, trzeba się zastanowić, czy warto.

Kościół katolicki w świecie liczy 1100 diecezji i wykazuje 418 mln wiernych (w Polsce 32 mln (?)). Protestantów 256 mln, prawosławnych 113 mln, inne wyznania 2100 mln. Liczba ludności stale rośnie, ale liczba wyznawców^b rzym[sko]katol[ickiego] Kościoła maleje. W 1961 r. – 13%, a w 1967 r. – 11%. Krach systemu kolonialnego, którego Kościół był podporą. W Ameryce Południowej Kościół na becze prochu. W Europie laicyzacja.

Stąd zmiany w stanowisku Watykanu. Potrzeba utrzymania stanu posiadania. Hasło obecności Kościoła w świecie – obecni mogą walczyć, nieobecni są jednak

^a W oryginale litwę.

^b W oryginale wyzaaniowców

¹ Pomyłka – kard. Wojtyła miał wówczas 49 lat.

² Ta opinia prominentnego w esbeckiej hierarchii prelegenta zdaje się wskazywać na to, że w kolejnych dekadach PRL następowało swoiste dowartościowywanie zakonów żeńskich przez resort bezpieczeństwa, które np. w 1952 r. postrzegano raczej jako jedynie narzędzie zdominowanego przez mężczyzn Kościoła: „Zakony żeńskie, liczące armię 25 000 ludzi, przedstawiają dużą siłę kleru, gdyż jest to na ogół armia zwarta, zdyscyplinowana, ślepo posłuszna i oddana hierarchii Kościoła” (Analiza pracy operacyjnej Departamentu V MBP dotyczącej zakonów żeńskich sporządzona w Sekcji V Wydziału V Departamentu V MBP [w:] *Metody pracy operacyjnej...*, s. 180).

„Ignorować Wyszyńskiego. My go przeżyjemy i zwyciężymy”...

[jak] dezerterzy. Watykan radzi Kościołowi w krajach socjalistycznych – siedźcie cicho, bo nikt wam nie pomoże. Poza krzykiem nikt wojny o was prowadzić nie będzie. Żyć w socjalizmie, by utrzymać swe pozycje, ale nie rezygnować z cichej walki ideowej. Wyszyńskiemu trudno to zrozumieć. Stawka na krach socjalizmu okazała się błędna.

Istota nowej polityki Watykanu polega na zmianie starych, tradycyjnych form antykomunistycznego działania. Przerzucić mosty na Wschód. Włączenie się do dywersji ideologicznej³. W odniesieniu do Polski będzie jej szczególne nasilenie, bo 1968 r. wykazał ponownie siłę socjalizmu w Polsce.

Wyrazem nowego kursu Watykanu uznanie szeregu państw socjalistycznych (Jugosławia, Kuba, Węgry – sprawa kard. Mindszentyego⁴, Czechy – sprawa kard. Berana⁵).

Wobec Polski inaczej – Watykan chciałby tu być, ale mu nie spieszo, bo w Polsce Kościół nie jest zagrożony. Drobne koneksje – Watykan przestał uznawać rząd londyński – Papée⁶. Paweł VI wędruje. W 1966 r. chciał przyjechać, ale było to w interesie Watykanu. Chcieli też tego wierni w Polsce i częściowo USA. Nie byli w tym zainteresowani: kard. Wyszyński, władze polskie, NRF, emigracja polska.

Obecnie tylko fakty dokonane ze strony Watykanu na forum dyplomatycznym.

Nasze warunki: Wrocław (z uwagi na pomnik Jana XXIII⁷ i rewizjonistów bońskich).

³ Szerzej o polityce wschodniej Stolicy Apostolskiej zob. H. Stehle, *Tajna dyplomacja Watykanu. Papięstwo wobec komunizmu. 1917–1991*, Warszawa 1993.

⁴ József Mindszenty (1892–1975), prymas Węgier w latach 1945–1974. Aresztowany w grudniu 1948 r., poddany torturom i w pokazowym procesie skazany pod zarzutem zdrady stanu na dożywotnie więzienie. Uwolniony w czasie węgierskiego powstania w 1956 r., w trakcie interwencji wojsk sowieckich schronił się w ambasadzie USA w Budapeszcie, gdzie przebywał do 1971 r. Następnie na emigracji w Wiedniu. Wspomniana w dokumencie zmiana nastawienia Watykanu do komunistycznych Węgier dotyczy zapewne podpisanego 15 IX 1964 r. przez Stolicę Apostolską porozumienia z władzami węgierskimi w celu normalizacji stosunków kościelnych w tym kraju.

⁵ Josef Beran (1888–1969), od 1946 r. arcybiskup Pragi, od 1965 r. kardynał. Więziony w latach 1949–1963 przez władze komunistyczne. W lutym 1965 zezwolono mu na opuszczenie Czechosłowacji. Resztę życia spędził w Rzymie, gdzie zmarł 17 maja 1969 r. W kwietniu 1968 r. podczas rozmowy z papieżem Pawłem VI wspomniał o otrzymaniu wielu listów z kraju, zachęcających go do powrotu. Stolica Apostolska uznała, że powrót kard. Berana do Pragi może się odbyć dopiero po normalizacji stosunków państwo – Kościół w Czechosłowacji.

⁶ Kazimierz Papée (1889–1979), ambasador RP przy Stolicy Apostolskiej od lipca 1939 r. Placówka została zlikwidowana w listopadzie 1958 r. Po protestach Stolica Apostolska częściowo wycofała się z tej decyzji, ale trwające formalnie do 1972 r. przedstawicielstwo nie osiągnęło już znaczenia z lat wcześniejszych.

⁷ Chodzi o prowokacyjną inicjatywę władz – wzniesienia we Wrocławiu pomnika Jana XXIII. Abp Bolesław Kominek w komunikacie z 25 I 1968 r. napisał m.in.: „Przygotowywany pomnik stać się może, przy dotychczasowym hamowaniu budowy koniecznych świątyń, tylko zawstydzającym monumentem propagandy, nieprawdy i publicznej mistyfikacji”, zob. dokument w całości w: P. Raina, *Kościół – Państwo w świetle akt Wydziałów do Spraw Wyznań 1967–1968. Próby kontroli Kościoła. Wydarzenia marcowe. Interwencja sierpniowa w Czechosłowacji*, Warszawa 1994, s. 173–174.

Watykan jest zainteresowany w tym, by Wyszyński szedł nam na pewne ustępstwa. To jedna z przyczyn taktycznego wyciszenia, zmiany tonu, ale nie ma rezygnacji z działań antysocjalistycznych. W 1968 r. było pewne osłabienie aktywności politycznej. W marcu byli w zasadzie neutralni, ale uznali potrzeby wzmożenia pracy z młodzieżą akademicką. Stąd jej nowy plan⁸.

Również w okresie sierpnia⁹ zachowali się poprawnie. Wypowiedź Wyszyńskiego w Rzymie o braku antysemityzmu w narodzie polskim¹⁰. Za to atakuje go „Kultura” paryska, że jest antysemitą.

Ukształtująca rola „ósemek”¹¹. Nie są one lubiane przez biskupów (ośmiornica, prymasica Okońska¹²). Są źródłem wielu reakcyjnych inicjatyw.

Biskupi politycznie mniej aktywni, ale i z naszej strony mniej represji.

W 1967 r. było 468 wrogich kazań, a w 1968 r. – 331. Wzrosła natomiast ogólna ilość kazań biskupów: z 2874 w 1967 r. do 3145 w 1968 r.

Odmładza się kadra biskupów. 12 biskupów z uwagi na wiek i stan zdrowia jest wyłączonych z działalności. Np. abp Baraniak¹³ od 1,5 roku nie urzęduje normalnie. Biskupi podczas pobytu za granicą obserwowali sytuację w Kościele i wyciągnęli wnioski dla siebie, wprowadzić różne, ale na ogół trafne.

⁸ Podczas narady w Departamencie IV MSW 31 I 1969 r. min. Franciszek Szlachcic stwierdził m.in. „W marcu byli pozytywni, ale wnioski dla siebie i przeciw nam wyciągnęli. Wyszyński nie zgodził się na potępienie antysemityzmu w Polsce. Zrobił to ze względów taktycznych i ideologicznych. Podważył ataki syjonistów” (*Metody pracy operacyjnej...*, s. 419–420). O postawie Kościoła wobec wydarzeń marcowych zob. J. Eisler, *Hierarchowie Kościoła katolickiego wobec kryzysów politycznych 1956, 1968 i 1970* [w:] *Spółczesność – państwo – Kościół (1945–2000). Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Szczecin, 15–16 VI 2000 r.*, red. A. Kawecki, K. Kowalczyk, A. Kubaj, Szczecin 2000, s. 34–40; P. Raina, *Kościół – Państwo w świetle akt Wydziałów do Spraw Wyznań 1967–1968...*, s. 266–309.

⁹ Chodzi tutaj o interwencję zbrojną wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji w sierpniu 1968 r.

¹⁰ Przemówienie wygłoszone przez prymasa w grudniu 1968 r. w Radiu Watykan władze oceniły jako „faktyczne odcięcie się kardynała od sugestii ośrodków dywersji ideologicznej, by potępił rzekome prześladowania Żydów w Polsce” (A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce (1945–1989)*, Kraków 2003, s. 268).

¹¹ „Ósemki” (Instytut Świecki Pomocnic Maryi Jasnogórskiej Matki Kościoła). W 1941 r. Maria Okońska z Sodalicji Mariańskiej założyła instytucję wychowawczą zwaną Miastem Dziewcząt, której zadaniem miała być pomoc dla potrzebujących dziewcząt i przygotowanie świeckich apostołów do pracy w różnych środowiskach (m.in. w szkołach, teatrach, parafiach i szpitalach). W sierpniu 1942 r. podczas spotkania ośmiu dziewcząt w domu niepokalanek w Szymanowie zainaugurowała działalność wraz z koleżankami z sodalicji. Ojcem duchowym „ósemek” był ks. Stefan Wyszyński, który angażował je m.in. do programu obchodów Milenium chrztu Polski.

¹² Maria Okońska (ur. 1920) w czasie II wojny światowej prowadziła konspiracyjną działalność religijno-wychowawczą wśród dziewcząt w ramach akademickiej Sodalicji Mariańskiej. Od 1942 r. współpracowała z ks. Stefanem Wyszyńskim. Założycielka Instytutu Świeckiego Pomocnic Maryi Jasnogórskiej Matki Kościoła. W latach 1957–1981 pracownica Sekretariatu Prymasa Polski.

¹³ Antoni Baraniak (1904–1977), od 1951 r. biskup sufragan gnieźnieński, od 1957 r. arcybiskup. Był sekretarzem prymasów Augusta Hlonda i Stefana Wyszyńskiego oraz członkiem Rady Głównej Episkopatu Polski. Więziony w latach 1953–1956.

„Ignorować Wyszyńskiego. My go przeżyjemy i zwyciężymy”...

Na posiedzeniu Komisji Głównej Episkopatu ma być ustalona taktyka kleru wobec wyborów¹⁴. Dąbrowski¹⁵, Kominek¹⁶ i Tokarczuk¹⁷ proponują nasilenie ataków pod adresem władz. Oficjalnych zaleceń w sprawie głosowania raczej nie będzie. Odesłanie do „sumienia”, mogą też być wypowiedzi inspirujące, w rodzaju: „Ja nie głosuję”, by osłabić frekwencję. Będzie też inspiracja pytań i nacisków, np. o budownictwo sakralne. Będzie też nasilenie wojny papierowej – jest to metoda stwarzania dokumentacji dla historii.

Niektóre kurie wystąpią z nowymi żądaniem pod adresem władz.

Wyszyński stawia na stwarzanie faktów dokonanych. Prowadzona tzw. akcja prawna polega na próbach zalegalizowania niepraworządności (kursy prawnicze, wzory odwołań).

Hasła na 1969 r. wyrażają etap chrystocentryzmu¹⁸. Eksponują walkę z ateizmem państwowym i partyjnym. Nowe prognozy, hasła, komisje ustawiono głównie na młodzież. Plan krytyki państwa za program demoralizacji narodu (polityka demograficzna, ateizacja, pijaństwo). Podnoszenie nowych haseł społecznych (wolność, godność jednostki, niewola a miłość, stosunki międzyludzkie). Są i hasła pozytywne.

Są rozbieżności między dyrektywami Wyszyńskiego a stanowiskiem zakonów. Np. jezuiti chcą się koncentrować na pracy z elitą społeczeństwa, a Wyszyński idzie na masówkę. Dominikanie też mają konflikt z Wyszyńskim.

Ze strony Watykanu jest pęd do wizyt ich dygnitarzy w Polsce¹⁹, np. przed

¹⁴ Wybory do Sejmu odbyły się 1 VI 1969 r. Stanowisko hierarchii wobec wyborów wyrażono na specjalnym posiedzeniu Komisji Głównej Episkopatu 16 IV 1969 r., zob. AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 056/59, t. 2, Informacja dot. działalności hierarchii i kleru rzymskokatolickiego w wyborach do Sejmu i rad narodowych w 1969 r., 1 VI 1969 r., b.p.

¹⁵ Bronisław Dąbrowski (1917–1997), od 1961 r. biskup sufragan warszawski i wikariusz generalny archidiecezji. W latach 1969–1993 sekretarz Konferencji Episkopatu Polski i członek Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu. Od 1982 r. arcybiskup.

¹⁶ Bolesław Kominek (1903–1974), administrator apostolski w Opolu w latach 1945–1951, od 1956 r. biskup rezydencjalny we Wrocławiu, od 1972 r. arcybiskup metropolita wrocławski, od 1973 r. kardynał.

¹⁷ Ignacy Tokarczuk (ur. 1918), od 1965 r. biskup przemyski, w latach 1992–1993 arcybiskup metropolita przemyski, członek Rady Głównej Episkopatu Polski (1967–1993), członek Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Ogólnego (1967–1989), a od 1967 r. członek Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu.

¹⁸ Jest to bezpośrednie odniesienie do „Założeń programowych dot. działalności Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 1969 r.” opracowanych przez Departament IV MSW. Czytamy w nich m.in.: „Komisja duszpasterska episkopatu opracowała na lata 1969–1972 nowy program działania Kościoła w Polsce, w którym eksponowanie osoby i roli Chrystusa, przy wykorzystaniu haseł programowych związanych z tym imieniem, ukierunkowane będzie [na] przeciwdziałanie ateizmowi i laicyzacji” (AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 056/59, t. 2, b.p.).

¹⁹ W opracowaniu Urzędu ds. Wyznań „Watykan a PRL” z czerwca 1970 r. czytamy m.in.: „Na przestrzeni kilku ostatnich lat bawiło w Polsce kilku przedstawicieli Watykanu, których misja, obok oficjalnych celów kościelnych, miała uboczne cele polityczno-sondazowe: msgr Franco Costa, kościelny kierownik Akcji Katolickiej, msgr Agostino Casaroli, obecny sekretarz kongregacji dla publicznych spraw Kościoła, generał zakonu jezuitów o. Arrupe, generałowie kilku innych zakonów” (P. Raina, *Cele polityki władz PRL wobec Watykanu. Tajne dokumenty 1967–1989*, Warszawa 2001, s. 89).

Dokumenty

Pawłem VI przyjedzie generał jezuitów Arrupe²⁰ (szef wywiadu i kontrwywiadu).

Wyszyński walczy o jedność kleru – polityczną i doktrynalną. Ta jedność w zasadzie jest. Krytyka tylko kameralna. Opozycja się nie kształtuje. Brak jej przywódcy. Wojtyła zawiódł. Wyszyński przegrywa jednak w tajnym głosowaniu.

Kler parafialny jest za współistnieniem. Trzeba rozbudować nasze kontakty z klerem i wpływać na nich. Grupa kleru wrogiego sprawia kłopoty władzom.

W roku bieżącym można oczekiwać dalszego włączenia się Kościoła do dywersji ideologicznej. Szczególne nasilenie aktywności będzie w okresie przedwyborczym. Chcą w tym celu uelastyczyć duszpasterstwo akademickie i ożywić pracę z inteligencją techniczną, z klasą robotniczą.

Alumni skierowani do pracy w zakładach, by później mogli realizować nowe zadania. Szeroki program prac na przyjazd Pawła VI – akcja poparcia Kościoła dla papieża 3 maja w Częstochowie.

Wolna Europa pozbawiona nowych informacji. Chcą stare źródła zastąpić nowymi. Stawka na posłów katolickich. Grają na ich urazach do partii. Świat za mało mówi o Kościele w Polsce. Stąd idea biuletynów episkopatu dla zagranicy.

Wyszyński ma kłopoty z „Więzią” i „Tygodnikiem Powszechnym”²¹. Nie chce, by pisali o kryzysie w Kościele światowym²².

Zadania nasze niezmienione, działanie przystosować do nowych warunków. Kler jedyną opozycją – kurs Kościoła na długofalowe drażnienie socjalizmu. Nie głosić hasła o wyciszaniu. Może być tylko zmiana taktyki, ale wyciszenia nie ma. Prowadzić walkę, ale bez otwierania nowego frontu. Ograniczyć represję, zwłaszcza wobec dołów. Kurs na neutralizowanie i pozyskiwanie. To zabezpiecza przed agresywnością kleru. Ulepszać analizę operacyjną. Docierać do kadry perspektywicznej. Rozmowy indywidualne i zbiorowe.

Nie chcemy budować socjalizmu przy pomocy kleru, ale też nie przeszkadzać, gdy oni chcą pomóc. Caritasowcy²³ muszą się opowiedzieć albo zacząć działać, albo niech występuje.

Akcja letnia²⁴ – ujawniać nielegalne obozy wędrownie. Oni robią nam kłopoty, a my im takowych nie przysparzamy.

²⁰ O. Pedro Arrupe był generałem zakonu jezuitów w latach 1965–1983. Odwiedził Polskę w maju 1969 r. W terminarzu uroczystości kościelnych na 1969 r. wspomniano o jego planowanej wizytacji prowincji warszawsko-mazowieckiej 15–22 kwietnia (AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 056/59, t. 2, Założenia programowe dot. działalności Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 1969 r., luty 1969 r., b.p).

²¹ O stosunku kard. Wyszyńskiego do „Więzi” i „Tygodnika Powszechnego” zob. m.in. Z. Zieliński, *Kościół w Polsce 1944–2002*, Radom 2003, s. 207–209).

²² W numerze noworocznym „Tygodnika Powszechnego” w 1969 r. znalazł się artykuł wstępny Jerzego Turowicza *Kryzys w Kościele*. W odpowiedzi prymas Wyszyński stwierdził, że nie ma kryzysu w Kościele, jest tylko kryzys postawy niektórych publicystów.

²³ Powołany w czerwcu 1959 r. Centralny Zarząd Kół Księży „Caritas” oraz zorganizowane następnie koła wojewódzkie zrzeszały w 1970 r. około 1250 duchownych. Pozostawały jedyną organizacją duchownych działającą w ramach Frontu Jedności Narodu oraz propagującą podporządkowanie się zarządzeniom władz państwowych w dziedzinie wyznaniowej.

²⁴ Chodzi o kościelne duszpasterstwo wakacyjne.

„Ignorować Wyszyńskiego. My go przeżyjemy i zwyciężymy”...

Areszt księdza bez zgody MSW niedopuszczalny. Ignorować Wyszyńskiego. My go przeżyjemy i zwyciężymy.

Wykonano w 4 egz.

Egz. nr 1–3 ppłk Szpyra

Egz. nr 4 mjr Nikiel²⁵

Opr. Z. Nikiel/wyk. JC

Źródło: AIPN Ka, WUSW w Katowicach, 056/59, t. 2, Biuletyny i materiały szkoleniowe po pionie kleru (1965–1970), b.p., oryginał, mps.

²⁵ Zygmunt Nikiel był od 1 VII 1962 do 30 VI 1969 r. pierwszym zastępcą naczelnika Wydziału IV KW MO w Katowicach (Ł. Marek, *Wydział IV SB KW MO/WUSW w Katowicach (1962–1989). Struktura, kierownictwo, zakres działania*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2006, nr 1/3, s. 141.